

Мр **Александра Чворовић**, виши библиотекар
anhelalu@hotmail.com

Весна Диздаревић, књижничар
vesna.dizdarevic@nub.rs

ЈУ Народна и универзитетска библиотека РС, Бања Лука

УДК: 027.625:004.738.5

DOI: 10.7251/BSCSR1706016C

БИБЛИОТЕЧКЕ УСЛУГЕ ЗА МЛАДЕ У ЕРИ ДИГИТАЛНИХ ТЕХНОЛОГИЈА

Сажетак: Како задовољити информационе потребе младих корисника који одрастају уз напредне технологије и чији се живот одвија на друштвеним мрежама? Услуге за тинејџере које пружају библиотеке, знатно се мијењају у модерном друштву под утицајем дигитализације, мијењају се начини конзумирања књижевности и других садржаја. Млада популација је искључиво окренута дигиталним форматима учења и ширења знања, што пред библиотеку ставља нове изазове и притисак да се крене у сусрет новим захтјевима. Поставља се питање колико су библиотеке у окружењу упућене у могућности, и спремне да крену у сусрет њиховим потребама, и да ли постоји довољно интересовања и истраживања нових могућности. Потребне су услуге које подразумјевају осим издавања штампаних материјала (књига и часописа); издавање дигиталних материјала и формата за читање (читачи, таблети), преглед извора за дигиталне материјале и обуку за коришћење истих; те приступ интернету и разне програмске активности у складу са новим интересовањима. Дигитално читање олакшава објављивање и дистрибуцију књига и материјала, али ограничава кориснике јер нису свима доступне платформе за њихово коришћење. У ери дигиталних технологија библиотека наставља да игра значајну улогу у пружању слободног приступа информацијама, прерастајући у информационо-едукационе центре, те свјесни смо да технологија има све значајнију улогу у обликовању библиотека будућности.

Кључне ријечи: библиотеке за тинејџере, образовање, дигиталне библиотеке, цјеложивотно учење, јавне библиотеке, програми за младе, слободан приступ информацијама.

Увод

Омладински узраст, који у данашње вријеме најчешће називамо тинејџерски узраст, подразумејева младе од 12 до 16 (или у крајњој линији 18) година старости. Улога библиотеке је да прошири и ојача услуге које може да понуди овој осјетљивој старосној групи, у смислу осмишљавања и изградње бољих библиотечких ресурса и капацитета који могу да ангажују, опслужују и ојачавају тинејџерски идентитет као осјетљиву узрасну категорију, непроцјењиво значајну у изградњи аутономије младе личности. Младима је неопходан простор у којем могу да уче, читају и проводе вријеме развијајући се и едукујући, осим библиотека, не постоје други алтернативни отворени и јавни простори који им то омогућавају. Идеја је привући што више тинејџера својим локалним библиотекама приступом друштвеним медијима и дигиталним садржајима. Такође особље које би радило са њима подразумејева високо едуковане стручњаке и координаторе за услуге намјењене омладини.

Много се говори о услугама које библиотека треба да понуди, као и на који начин треба кренути у сусрет младим читаоцима, шта све можемо да предузмемо и слично. Говоримо о осјетљивој групацији која тражи много више пажње и посвећивања од стране библиотека (наравно и од других друштвених институција). Да би се овај проблем детаљније проучио у свијету постоје удружења која се баве искључиво овим питањима као што је на примјер асоцијација за пружање библиотечких услуга омладини YALSA (Young Adult Library Services Association, a division of the American Library Association).⁸ Ово и слична удружења састављена од библиотека и поборника посвећених јачању службе за тинејџере, они раде на томе како да интегришу дигитални и друштвени простор медија учења међу колекцијама књига.

⁸ <http://www.ala.org/yalsa/>

Први примјер доброг ангажовања библиотеке налазимо у Чикагу (Harold Washington Library), они су 2009. отворили тинејџерски простор за учење 21. стољећа и назвали га YOUmedia.⁹ Основна замисao је била привући средњошколце у библиотеку и пружити им простор у којем могу да проводе вријеме, социјализују се користећи при томе традиционалне и дигиталне медије као носиоце информација. Комбиновали су структурисане и неструктурисане активности, привлачили различите групе омладине и подстицали различитост и ангажованост. Под вођством обученог особља у синергији са вршњацима, учесници су откривали и проширивали своја знања, као на примјер: водили су блогове, писали и дијелили поезију на друштвеним мрежама, играли и коментарисали видео игре, стварали музику и видео снимке, размјењивали мишљења о књигама (book clubs), имали су и прилику да сарађују и уче од признатих аутора, умјетника и стручњака за одређене области... Копирајући овај примјер многе библиотеке су отвориле лабораторије за учење уз помоћ напредних технологија. (Слика 1.)

Слика 1.

Навешћемо још један сјајан, мада у нашим околностима тешко достижан примјер. Тинејџерска лабораторија за

⁹ Teens, Digital Media, and the Chicago Public Library

учење (Teen learning lab) -основана је у Јавној библиотеци и информационом центру у Мемфису (Memphis Public Library and Information Center). Простор је опремљен за видео-продукцију, има професионалну расвету и сву потребну технологију, бине за перформансе, изолационе кабине за снимање, ту се може стварати врхунски дизајн и креирање софтвера, а за оне који воле старомодне облике стваралаштва постоји и ликовни студио пун боја, четкица и осталог материјала за креативно стваралаштво. Поред наведеног то је простор који нуди следеће садржаје: професионалну видео опрему, софтвере за графички дизајн, 3D принтере, у простору постоје лаптопови, iPads, и многи други садржаји. (Слика 2.)

Слика 2.

Идеје за реализацију

Можемо наћи много добрих примјера посматрајући рад библиотека у напредним срединама у Европи (нарочито у скандинавским земљама) исто тако и у свијету, као што смо видјели у наведеним примјерима, но морамо бити свјесни чињеница да наше библиотеке раде у тешким финансијским

условима гдје није могуће или је тешко имплементирати овакве замисли. Свакако је добро пратити збивања и бити у току са свјетским трендовима, а укључивати се онолико колико је могуће у нашим реалним околностима. Из тог разлога настојали смо издвојити неколико идеја које би се у већој или мањој мјери могле уклопити у наше услове рада од оних напреднијих, које су изводиве за технички добро опремљене библиотеке, па до оних које свака библиотека, укључујући школске и средњошколске може примити.

Стварање медија-простора за учење у јавним библиотекама опремљених по укусу тинејџерске популације, које подстичу употребу дигиталних садржаја и социјалне интеракције међу тинејџерима, по узору на свјетске трендове. То су отворени простори са комбинованим намјештајем (столови и столице, лејзи-бегови, гарнитуре за сједење, мреже за лежање, јастуци за сједење...), рачунари, таблети, електронски читачи, CD-ови са музиком и филмовима, видео опрема, музичка опрема...¹⁰ У овим просторима потребно је организовање едукативних садржаја и радионица намењених овој старосној групацији.

Успостављање медијске писмености: подразумијева креативност на друштвеним мрежама, потребно да повећају своје разумевање политике приватности и заштите, треба помоћи тинејџерима да изграде идентитет на мрежи. Упућивање омладине на квалитетне и релевантне странице које пружају валидне информације. Развијање информационе писмености. Све ово је могуће радити у постојећим оквирима рада јер већина библиотека има своје информатичке кутке или интернет клуб (неколико умрежених рачунара са интернетом). Довољно је да се закаже радионица у договору са библиотечким информатичким стручњаком и отвори сарадња са средњошколцима, вишим разредима основне школе или напосто са групом читалаца тинејџерског узраста.

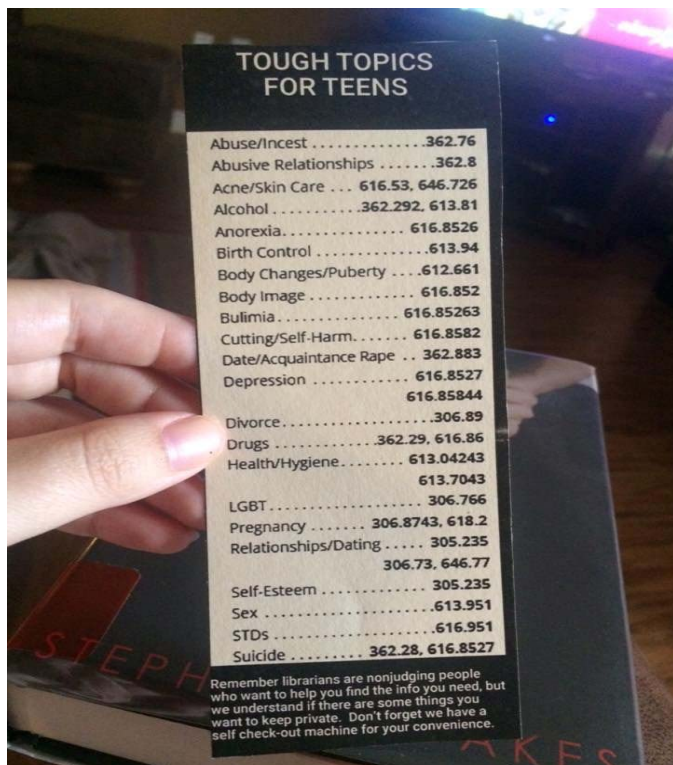
¹⁰ Kimberli Bolan Tejni. *Prostori za tinejdžere : preobražaj biblioteke korak po korak.*

The cool factor или фактор привлачности, популарности: као промотивни фактор, постиже се фокусом на друштвеним медијима и дигиталном учењу, као дио већег циља, охрабрујући тинејџере да поставе ажурирања статуса и слике о себи у библиотеци, објављивањем цитата из омиљених књига, што ће изазвати интересовање њихових пријатеља на друштвеним мрежама и донијети више тинејџера у локалним огранцима, тако они сами постају промотори библиотеке. Дobar примјер за то, недавно је НУБ РС покренута “Седмица забрањених књига”, годишња манифестација која слави слободу читања. Ово подсјећа на важност слободном приступу информацијама, знамо да су кроз историју разлози за забрану књига били различити: политички, вјерски, морални – ауторима се често приписивао неморал и кршење друштвених норми. Неке од најпознатијих забрањених књига су Лоренсов “Љубавник Лејди Четерли”, Хакслијев “Врли нови свијет”, Милерова “Ракова обратница”, Џојсов “Уликс”, Набоковљева “Лолита”, Руждијеви “Сатански стихови”, Орвелова “Животињска фарма” и Селинџеров “Ловац у житу”... Ова акција је била јако популарна и нашла је добар одзив код средњошколске популације.

Приватност

Савремене библиотеке креирају нове услуге за тинејџерску популацију и тако што пружају приватност, олакшавају приступ и претраживање књига о самопомоћи непријатне тематике (нпр. Sacramento Public Library). Тражи се начин да помогну младим читаоцима када се устручавају да питају за књигу пред другима, кући не претражују из страха да ће родитељи видјети на рачунару шта их интересује, ако се стиде или су уплашени, или напросто не желе да се зна које теме их интересују. Једна од могућности су одштампани флајери са УДК бројевима који покривају те области, на тај начин могу сами да пронађу књиге на

полицама, а нуди се и опција самозадуживања. У наведену области обично спадају књиге следеће тематике: злостављање/инцест, злостављање у вези, Сида/ХИВ, акне/њега коже, алкохол, анорексија, контрацепција, промјене тијела/пубертет, доживљај себе, силовање, депресија, развод, дрога, здравље/хигијена, LGBT, трудноћа, везе и забављање, самопоштовање, секс, самоубиство... (Слика 3.)

Слика 3

Континуирано учење

Библиотечке заједнице које раде са тинејџерима и младим људима потребно је да вјештинама и знањима остану у току. Свјетски трендови се све више окрећу виртуелним

могућностима за обуку (online learning) како за библиотекаре, тако и за друге који су фокусирани ка новим трендовима у области услуга за тинејџере. Ова пракса је неопходна како на регионалном, тако и на државном и локалном нивоу.

Развој, истраживање и објављивање материјала, осмишљавање програма, континуиране едукације отварају могућности имплементирање нових и флексибилних метода у библиотеке. Једна од могућности је сарадња са академском заједницом која се бави анкетирањем и истраживањем интересовања младих, како би се покренули истраживачки пројекти који би допринијели бољем интегрисању библиотеке у процесе развоја и едукације младих нараштаја.

Поред наведених начина постоје разне организације, удружења, центри за младе, невладине организације, спортска удружења, умјетничке групе и друге интересне групе које окупљају велики број младих људи. Њима се могу понудити бесплатна или групна учлањења (по повољнијим цијенама), позвати их на предавање или радионице на којима би се испромовисали програми и пројекти које библиотека нуди за младе људе.

Lifelong learning - цјеложивотно учење или континуирано учење је мотивишући приступ константном стицању нових сазнања са којим одрастају наши млади нараштаји. Овај концепт је неопходан како за њихов професионални тако и за персонални живот, лични развој, социјалну инклузију и бољу могућност запошљавања. Библиотеке као мјеста знања и главни посредници у преношењу информација, треба да обезбједе прикладне просторе за учење, дружење и интеракцију, те свестрано образовање и сталну могућност усавршавања и напредовања у складу са савременим друштвом.

Прилагођавање ери дигитализације

Прилагођавање ери дигитализације подразумијева да је неопходно да библиотеке окружења крену у сусрет млади-

ма, то значи ићи у корак са општеприсутном тенденција окренутости младих ка дигиталним форматима учења и ширења знања. Читање је исто име за различите медије и изворе:

„А што се тиче суштинске разлике између класичне, папирне књиге и дигиталне књиге или читача, ње, заправо уопште нема. *Ана Карењина* ће бити подједнако велико дело у било ком облику: на глиненим плочицама, као инкунабула, цепенно издање, луксузна књига у кожном повезу или текст на монитору неког електронског уређаја. Није суштина у томе одакле се чита, већ шта се чита.“¹¹

Наша је одговорност његовати отворен приступ знању, учењу, слободи протока информација, развоја личног идентитета и критичког мишљења.

Потребно је оспособити се и отворити за могућност издавање дигиталних материјала и формата за читање (читачи, таблети), преглед извора за дигиталне материјале и обуку за коришћење истих, а приступ интернету за кориснике се подразумејева. Поред тога неопходне су разне програмске активности у складу са новим интересовањима, није довољно имати добро прилагођен физички простор за тинејџере, једнака пажња се посвећује и дигиталном простору библиотеке на интернету, потребна је интеракција ових простора.

Маркетинг је веома важна спона између библиотеке отворене за нове могућности и младе људе жељне нових искустава и сазнања. Потребна је прије свега добра ИТ-инфраструктура у библиотекама, а сама техничка опремљеност дигиталним медијима омогућава лако стварање нових дигиталних услуга. Промоција свих активности на друштвеним мрежама гдје млади проводе много времена, затим информативне и маркетиншке акције о новим услугама су императив за рад библиотеке у савременом друштву.

¹¹ Божић Ј. *Посткултура читања*, стр. 4

Закључак

Интернет странице и добра повезаност са интернет изворима и друштвене мреже привлаче нове кориснике, нарочито млађу популацију и тинејџере. Ово су читалачке групе специфичних потреба и интересовања усмјерених на нове технологије преноса информација. Младим људима је потребна подршка и разумијевање, то јест слободан и једнак приступ материјалима и услугама, са обученим библиотека-рима који имају љубазан став без предрасуда. Потребно је што више укључити медијски маркетинг, те процијенити и промовисати материјале од интереса за адолесценте кроз програме и публикације. Од великог је значаја идентификовати потребе истраживања у вези са младом популацијом кроз сарадњу са академском заједницом како би активирали истраживачке пројекте. Потребно је стимулисање и промовисање формалног и континуираног образовање библиотекара и другог особља за рад са омладином, као и рад на промоцији самог образовања и могућностима усавршавања код саме омладине. И на крају потребно је промовисање услуга за младе професионалним удружењима, организацијама и интересним групама и повезивање истих са библиотеком.

Више различитих аутора у новије вријеме долази до закључка да младе генерације имају висок ниво рачунарске писмености али низак ниво информационе писмености, једно је познавање функционисања технологије а друго квалитет и релевантност информација: „Интегрални концепт информационе писмености требало би да обједини вредности традиционалне књижне писмености и предности електронских књига и библиотека.“¹²

¹² Вучковић Ж. *Читање, кликтање и мишљење у дигиталном добу*. Стр. 12.

Извори:

1. YALSA (Young Adult Library Services Association, a division of the American Library Association). <http://www.ala.org/yalsa/aboutyalsa> (преузето 10.04.2016.)
2. Teens, Digital Media, and the Chicago Public Library. University of Chicago Consortium on Chicago School Research (UChicago CCSR), research report may 2013. <https://consortium.uchicago.edu/sites/default/files/publications/YOUmedia%20Report%20-%20Final.pdf> (преузето 5.04.2016.)
3. Kimberli Bolan Tejni. Prostori za tinejdžere : preobražaj biblioteke korak po korak. Beograd: Filološki fakultet, 2009.
4. Божић, Јадранка. (Пост)култура читања. Читалиште 19 (новембар 2011). Стр. 2-6.
5. Вучковић Ж. Читање, кликтање и мишљење у дигиталном добу. Читалиште 19 (новембар 2011). Стр. 7-12.
6. <http://associationsnow.com/2013/06/association-aims-to-make-libraries-cooler-for-teens/> (преузето 10.04.201)

Abstract: How to satisfy the need for information of young users who are growing up along with advanced technologies, and who spend the most time of their life on social networks? The library services for teenagers have been constantly changing under the influence of digital technologies, therefore the ways of consuming the literature and other contents are changing as well. The young population nowadays is entirely focused on the digital forms of learning and developing their knowledge which implies the new challenges for the libraries as well as the demands towards the new approaches. The question is to which extent the libraries in the area are introduced to the new possibilities and ready to cope with their needs, and are there enough interests for the researching the new possibilities. The services that are required apart from issuing printed materials (books, magazines), are issuing the digital materials and forms for reading (e-readers, tablets), the digital material sources reviews, the trainings for the users, access to the internet and other different program activities which meet the demands and interests. Digital reading makes it easier to publish and to distribute the books and the materials, but at the same time it restricts their users because the platforms for their using are not accessible to all of them. In the time of digital technologies the library continues its contribution in offering the free approach to information, developing itself into information-educational centres; accordingly we are aware how the technology is important in shaping the libraries of the future.

Key words: teenage libraries, education, digital libraries, life long learning, public libraries, youth programmes, free access to information.